

**Індивідуальна програма розвитку –
основний освітній документ дитини з
особливими освітніми потребами**

**Інна Горбенко, тренер-консультант
ВФ “Крок за кроком”**

Ключові питання теми:

- Що таке Індивідуальна програма розвитку (ІПР)
- Законодавство та нормативно-правові документи щодо розроблення ІПР
- Алгоритм розроблення ІПР
- Структурні компоненти ІПР

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII

Стаття 1. Основні терміни та їх визначення

індивідуальна освітня траєкторія - персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план;

індивідуальний навчальний план - документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів;

- **індивідуальна програма розвитку** - документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання;

Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» {Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ [№ 588 від 09.08.2017](#)}

4. Керівник загальноосвітнього навчального закладу на підставі заяви батьків або законних представників дитини з особливими освітніми потребами, висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за підтримки відповідного органу управління освітою **організовує клас з інклюзивним навчанням**, створює необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу, здійснює добір відповідних педагогічних працівників тощо.

13. В індивідуальній програмі розвитку зазначається **кількість годин та напрями проведення корекційно-розвиткових занять**, визначені психолого-медико-педагогічною консультацією з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учня та типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема:

три - п'ять годин - для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями;

п'ять - вісім годин - для дітей сліпих, глухих, з важкими порушеннями мовлення, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку тощо).

Години, визначені для проведення корекційно-розвиткових занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого тижневого навчального навантаження учнів з особливими освітніми потребами. Корекційно-розвиткові заняття проводяться з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності учня.”

Постанова Кабміну Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, № 588, зі змінами від 09.08.2017 (додаток)

«Відповідно до індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності на кожного учня з особливими освітніми потребами складається ІПР. Вона забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає конкретні навчальні стратегії та підходи».

Функції індивідуальної програми розвитку

- **Навчально-методична**
- **Комунікативна**
- **Менеджмент**
- **Забезпечення підзвітності**
- **Моніторинг дотримання нормативних положень та оцінка**

Інклюзивний ресурсний центр

Визначення особливих потреб дитини (комплексна оцінка розвитку дитини). Рекомендації щодо організації інклюзивного навчання

Адміністрація закладу освіти

Створення групи фахівців індивідуального супроводу дитини (наказ), організація розроблення ІПР

Група фахівців індивідуального супроводу дитини

Розроблення ІПР, її реалізація, моніторинг

Наказ МОН від 08.06.2018 р. № 609 Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти

- Відповідно до висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), результатів психолого-педагогічного вивчення дитини Команда супроводу складає індивідуальну програму розвитку дитини з ООП **впродовж 2-х** тижнів з моменту початку освітнього процесу.
- ІПР погоджується батьками та затверджується керівником закладу освіти.

Індивідуальна програма розвитку дитини

Мета: визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання/розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Розробляється на один рік. Двічі на рік (за потребою частіше) переглядається з метою її коригування. Зокрема, коли у дитини виникають труднощі у засвоєнні визначеного змісту навчального матеріалу, чи навпаки виникає необхідність перейти до наступного рівня складності виконання завдань.

Індивідуальна програма розвитку дитини

розробляється групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші) із обов'язковим залученням батьків, або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами.

**Адміністрація
закладу**
(директор,
заступник
директора)

Координує діяльність шкільної команди з розроблення ІПР, забезпечує її розгляд та затверджує її. Відповідає за моніторинг процесу реалізації ІПР, забезпечення відповідних умов для її реалізації (адаптації середовища, координування діяльності з надання додаткових послуг, залучення відповідних фахівців до проведення корекційно-розвиткових занять). Забезпечує безперервну підготовку педагогічних працівників, заохочує педагогів, забезпечує реалізацію заходів щодо залучення батьків до освітнього процесу.

Вчитель

Організовує освітній процес із застосуванням визначених в ІПР адаптацій та модифікацій, різних стратегій, які можуть підтримати і розвивати здібності дитини. Створює ситуації успіху, дбаючи про те, щоб учень мав можливість продемонструвати результати навчання. Відповідає за виконання курикулуму (адаптованого чи модифікованого). Забезпечує активну участь учня з особливими освітніми потребами в якомога більшій кількості видів навчальної діяльності, не знижуючи ефективність загального освітнього процесу в класі.

<i>Асистент вчителя</i>	Надає підтримку учню з особливими освітніми потребами у засвоєнні обсягу знань, визначених його індивідуальною (адаптованою чи модифікованою) програмою. Сприяє взаємодії учня з особливими освітніми потребами з однолітками.
<i>Практичний психолог</i>	Здійснює безперервний моніторинг розвитку дитини, спостерігає і фіксує зміни в її поведінці, надає психологічну допомогу дитині, сім'ї та педагогічним працівникам. Бере участь в розробленні та реалізації ІПР в частині забезпечення корекційно-розвиткової складової освітнього процесу.
<i>Додаткові фахівці (логопед, вчитель-дефектолог та інші)</i>	Відповідають за реалізацію корекційно-розвиткової складової індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, здійснюють моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку, рекомендуючи педагогам необхідні адаптації та стратегії допомоги учню.

Алгоритм розроблення індивідуальної програми розвитку дитини (ІПР)

1. Вивчення
можливостей і
потреб учня

2. Розроблення
ІПР

3. Впровадження
ІПР

4. Моніторинг
ІПР, перегляд та
внесення змін

Структура ІПР

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

1. Період виконання

2. Загальні відомості про учня:

прізвище, ім'я, по батькові _____

дата народження _____

повне найменування загальноосвітнього навчального закладу, в якому навчається учень

рік навчання _____

3. Відомості про особливості розвитку учня (особливі освітні потреби, стан здоров'я, фізичний і мовленнєвий розвиток, когнітивну, емоційно-вольову сферу, навчальну діяльність)

№	Дата	Короткий зміст	Джерело інформації

Джерела інформації про розвиток дитини

Висновок про комплексну оцінку від фахівців ІРЦ

Звіти про реалізацію ІПР попередніх періодів (років)

Безпосереднє спостереження за діяльністю дитини

Бесіди з учнем та його батьками

4. Наявний (актуальний) рівень знань та вмінь учня

Потенційні можливості

Потреби

Вправа “Сильні сторони дитини”

Сильні сторони

- Що дитина вміє, які компетенції сформовані
- Сильні якості особистості
- Переважний сенсорний стиль навчання
- Інтереси
- Що мотивує дитину до навчання, спілкування та взаємодії
- Академічні компетенції

Потреби

- Психолого-педагогічна допомога
- Надання індивідуального супроводу
- Врахування перешкод у навчанні, зумовлених особливостями розвитку
- Адаптації навчального середовища та навчальних технологій
- Модифікація навчальної програми

Практична вправа

Розгляньте інформацію про дитину, визначте

- її особливості розвитку
- сформовані компетенції
- потреби

Сформулюйте, будь ласка, рекомендації для педагогів

5. Додаткові освітні та соціальні потреби учня (додаткова підтримка асистента вчителя, супровід соціальним працівником, робота з вчителем-дефектологом, вчителем-логопедом тощо)

Так (зазначити потреби) _____

Ні

6. Психолого-педагогічна допомога, що надається під час проведення у позаурочний час корекційно-розвиткових занять

Найменування заняття	Фахівець, який проводить заняття	Місце проведення заняття	Дата проведення заняття	Періодичність

<i>Психологічні</i>	подолання труднощів соціального та емоційного функціонування, які впливають на навчання, формування навичок адекватної поведінки, самоконтролю, налагодження зв'язку із ровесниками, розв'язання конфліктів та підвищення самооцінки;
<i>Послуги з розвитку комунікативних навичок</i>	формування навичок альтернативної комунікації, навчання читанню по губам, навичок слухання та розвитку мовлення;
<i>Ерготерапія</i>	розвиток і вдосконалення базових навичок, необхідних для функціонування та навчання у школі, включаючи координацію візуального сприймання та дрібної моторики (око-рука), сенсорне сприймання, концентрацію уваги, самоконтроль, самообслуговування та соціальні навички;
<i>Послуги з орієнтування та мобільності</i>	розвиток навичок просторової орієнтації для безпечного переміщення учнів із порушенням зору, опорно-рухового апарату;

<i>Фізіотерапія</i>	розвиток рухових функцій та самостійності в різних умовах (в класі, спортивному залі, а ігровому майданчику, в туалеті, коридорах і на сходах), розвиток, підтримку і відновлення рухових функцій, в тому числі крупної моторики, переміщення, рівноваги та координації;
<i>Послуги з розвитку мовлення</i>	розвиток аудіювання та усного мовлення, навичок читання і письма. Цілі можуть включати розвиток слухового сприйняття (розуміння і використання усної мови), фонематичних навичок, артикуляції, володіння голосом, граматичних та комунікативних навичок;
<i>Послуги для дітей із порушенням зору</i>	навчання з використання шрифту Брайля, великих шрифтів, оптичних пристроїв, розвиток тактильних, зорових і слухових стратегій для вироблення цих навичок;
<i>Послуги медперсоналу</i>	забезпечення безпечності та участі у навчанні учнів з медичними потребами (астма, епілепсія, діабет та інші.)

7. Характеристика учня (особливості розвитку учня)

Сфера розвитку	Стисла характеристика	Заплановані дії	Очікувані результати/уміння

8. Навчальні предмети (у разі, коли потенційні можливості учня не дають змоги засвоїти навчальну програму, що призводить до необхідності розроблення адаптованої або модифікованої програми)

№	Навчальний предмет	Програма	
		адаптована	модифікована

Звільнення від вивчення окремих навчальних предметів

Так (зазначити предмет (предмети) _____

Ні

Адаптація та модифікація курикулуму

Адаптація передбачає

- **спрощення** змісту освітньої програми - часткове зменшення складності цілей та /або її змісту

Легке читання (Easy read)

Результативним методом в адаптації матеріалів є метод Easy read (в перекладі як “легко читається”).

Основними діями у використанні техніки Easy read є:

- зменшення обсягу тексту;
- поділ тексту на абзаци і великих речень на коротші фрази;
- заміна рідко використовуваних слів синонімами;
- вилучення скорочень;
- використання картинок / символів та інше

Практична вправа в групах

Прочитайте текст, спростіть його,
використовуючи **Easy read**

Адаптація та модифікація курикулуму

Модифікація передбачає

- **виключення** деяких кінцевих цілей/змісту (при виключенні навчального предмету)
- **інтеграцію** змісту і цілей декількох освітніх програм (при інтеграції навчальних предметів)

<i>Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (7 клас)</i>	<i>Індивідуальний навчальний план (7 клас)</i>
Алгебра	математика
Геометрія	
Фізика	Фізика і хімія у побуті
Хімія	

Модифікація змісту

Зміст програми для дітей з нормотиповим розвитком

У другому класі учні вивчають додавання та віднімання двоцифрових чисел без переходу через розряд, табличне додавання і віднімання у межах 20 з переходом через розряд, а потім - додавання і віднімання в межах 100 також з переходом через розряд, опановують дії множення і ділення, ознайомлюються з табличним множенням чисел 2 - 5 і відповідні їм випадки ділення. Таблиці множення числа 6 - 9 та відповідні їм випадки ділення вводяться на рівні ознайомлення .

Зміст програми для дітей з інтелектуальними порушеннями легкого ступеня

У другому класі учні утворюють, читають, записують, порівнюють числа в межах 20; рахують в межах 20 в прямому і зворотному порядку, від заданого до заданого числа, визначають десятковий склад числа; читають і записують приклади на додавання та віднімання в межах 20 без переходу через розряд; розв'язують прості арифметичні задачі на знаходження суми, остачі, які мають відношення «менше на...», «більше на...»; називають порядок днів тижня, кількість діб у тижні;

9. Адаптація (необхідне підкреслити)

Пристосування середовища: доступність, інтенсивність освітлення, зменшення рівня шуму в класі, приміщення для усамітнення, інше

Психолого-педагогічна адаптація: збільшення часу на виконання завдань, чергування видів діяльності, виконання завдань за зразком, вид та частота релаксації, використання засобів концентрації уваги, інше

Адаптація навчального матеріалу: адаптація навчальних посібників, наочних матеріалів, картки-підказки, використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, інше

Необхідне спеціальне обладнання

- Так (зазначити обладнання) _____
- Ні

Адаптації та пристосування

- **адаптація середовища** - зміни у фізичному середовищі класної кімнати (архітектурна доступність приміщень, збільшення інтенсивності освітлення в групових кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в групі, де навчається слабочуюча дитина);
- **адаптація навчальних підходів** (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу на виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності, виконання завдань за зразком, вид та частота релаксації, поділ виконання завдань на більш дрібні кроки, покрокові інструкції);
- **адаптація матеріалів** (адаптація навчальних посібників, наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, картки-підказки, допоміжні системи зв'язку та заміщення тощо).
- **використання спеціального обладнання** (планшету як засобу альтернативного способу комунікації, використання тримачів та інших пристосувань для дитини з ДЦП та інші)

10. Індивідуальний навчальний план

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляються відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня.

Індивідуальний навчальний план визначає перелік предметів та кількість годин для їх вивчення.

Навчальний предмет

Цілі навчання	Зміст	Педагогічні технології, спрямовані на досягнення мети	Оцінювання знань, які засвоїв учень <u>за рік/півріччя</u>

Індивідуальна навчальна програма

➤ **Цілі навчання:** довгострокові та короткострокові

➤ **Зміст:** обсяг знань, умінь та навичок, суміжні навички, інтеграція знань в інші дисципліни чи умови; використання адаптованих чи модифікованих навчальних матеріалів, посібників, тощо

➤ **Педагогічні технології:** методи та прийоми навчання

➤ **Оцінювання знань:** яким чином буде здійснюватися моніторинг досягнення цілей спостереження за досягненнями учня, фіксація результатів навчання у формі спостережень за критеріями: *засвоєно, потребує часткової допомоги, не засвоєно*

Формулювання цілей і завдань

Критерії SMART

S- конкретність (чіткість формулювання)

M- вимірюваність (оцінка прогресу)

A- досяжність (реалістичність)

R- актуальність (значиме для дитини)

T- визначеність у часі (за який час)

Specific	конкретність	Ціль має бути зрозумілою і однозначною. У формулюванні необхідно уникати абстрактних понять, та понять, які позначають процес (покращити, підвищити).
Measurable	вимірюваність	Критерій наголошує на необхідності мати вимірювані показники для визначення прогресу у досягненні цілі. Якщо прогрес у досягненні цілі не можна виміряти, то неможливо знати, чи є рух в напрямку успішної реалізації цілі.
Achievable	досяжність	Індивідуальна ціль має бути реалістичною для учня, тобто такою, яку він може досягнути на даному етапі навчання та розвитку.
Relevant	доцільність	Ціль має бути значимою та актуальною для дитини, тобто такою, що відповідає потребам дитини. Результат виконання поставленої цілі має просувати дитину у її розвитку.
Time-related	визначеність у часі	Ціль має бути досягнута за певний проміжок часу, зазвичай впродовж одного навчального року. Наявність кінцевої дати допомагає сфокусувати зусилля на досягненні цілі у визначений строк чи раніше.

Давайте проаналізуємо

Довгострокова мета: розвиток інтелектуальних функцій, емоційно-вольової сфери, пізнавального інтересу

Завдання:

Розвиток навичок самостійної роботи

Розвиток дрібної моторики

Довгострокова ціль:

До.....(Ім'я дитини) буде свідомо знаходити предмети (перелік предметів) за вказівкою та використовувати їх згідно призначення

Короткострокові завдання

(Ім'я дитини) буде:

Співвідносить назву предмета із самим предметом;

Із заданим предметом буде виконувати одну дію з допомогою дорослого;

Із заданим предметом буде виконувати одну свідому дію;

Знайомство з однорідною множиною предмету (не більше 4)

Серед двох предметів знаходити заданий;

Довгострокова ціль:

(Ім'я дитини) засвоїть конкретні назви слів (без узагальнених категорій) . Формування пасивного словника за лексичними темами (осінь, фрукти, овочі)

Короткострокові завдання

Засвоїть значення конкретних назв (листок, дерево), буде співвідносити назву із зображенням

Засвоїть значення конкретних назв(яблуко, груша), буде співвідносити назву із зображенням

Засвоїть значення конкретних назв, (картопля, помідор, морква), буде співвідносити назву із зображенням

11. Джерела інформації в процесі розроблення індивідуальної програми розвитку:

- висновок психолого-медико-педагогічної консультації
- попередня індивідуальна програма розвитку
- батьки/опікуни
- учень
- інші _____

12. Члени групи з розроблення індивідуальної програми розвитку

Прізвище, ім'я, по батькові	Посада	Підпис

13. Узгодження індивідуальної програми розвитку з:

1) батьками/законними представниками:

прізвище, ім'я, по батькові батьків/законних представників

підпис _____ дата _____

14. План консультування батьків/законних представників у процесі розроблення/виконання індивідуальної програми розвитку

Дата	Мета	Відповідальні особи

15. Моніторинг стану розвитку учня та його навчальних досягнень

Сфери розвитку/ навчальні предмети	Строк проведення моніторингу			
	протягом першого півріччя навчального року	після закінчення першого півріччя навчального року	протягом другого півріччя навчального року	після закінчення навчального року

• **ПОСТАНОВА КМУ від 22 липня 2015 р. № 645 «Про документи про загальну середню та професійно-технічну освіту державного зразка і додатки до них»**

ПЕРЕЛІК

документів про загальну середню та професійно-технічну освіту державного зразка і додатків до них

- Свідоцтво про базову загальну середню освіту за спеціальною програмою⁻¹
- Додаток до свідоцтва про базову загальну середню освіту за спеціальною програмою⁻¹
- Довідка про закінчення повного курсу навчання за спеціальною програмою^{-1*}

. Реалізація Індивідуальної програми розвитку. Моніторинг ефективності, внесення коректив.

У безперервному процесі моніторингу прогресу учня може бути виявлена необхідність зміни ІПР, яка може здійснюватися шляхом:

- формулювання нових річних цілей та короткострокових завдань в разі, коли навчання здійснюється більш швидким темпом, ніж планувалося в ІПР;
- перегляд та формулювання цілей навчання по етапах, формулюючи більш простіші завдання (уточнення і деталізація), коли навчання здійснюється в більш повільному темпі, ніж передбачалося;
- зміни педагогічних стратегій та технологій, з уточненням та встановленням іншого рівня підтримки, наданої фахівцями.

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ

Більшість вчителів витрачають час на питання, покликані встановити, чого учень не знає, а справжнє мистецтво педагога полягає в тому, щоб з'ясувати, що учень знає або здатний пізнати

Альберт Ейнштейн

